

OSVRTI

Osvrt 1. Fiskalna konsolidacija - alternative i posledice

Milojko Arsić

Na osnovu kretanja u prvih sedam meseci procenjuje da će fiskalni deficit Srbije u ovoj godine iznositi oko 8% BDP što će biti najveći deficit u Evropi, kao i najveći fiskalni deficit koji je Srbija imala od 2000-te godine. Kao rezultat navedenog deficita javni dug će u ovoj godini porasti za oko 2,5 milijardi evra pa će krajem godine dostići 70% BDP. Država će na plaćanje kamata u ovoj godini potrošiti oko milijardu evra, što je više od rashoda za vojsku ili policiju, a jednako je polovini ukupnih javnih rashoda za zdravstvo. Ako se fiskalni deficit ne smanji javni dug će u narednoj godini dostići blizu 80% BDP, a za kamate će se plaćati 1,15 mlrd evra.

Uprkos krajnje zabrinjavajućim trendovima u kretanju fiskalnog deficita i javnog duga u javnosti se još uvek vode debate o tome da li je potrebno preduzimati mere štednje. Prisutni su stavovi da se problem fiskalnog deficita može rešiti rastom privrede. Zastupnici ovakvog shvatanja tvrde da bi rast privrede povećao zaposlenost i potrošnju, što bi automatski povećalo poreske prihode, pa bi uz zadržavanje javnih rashoda na sadašnjem nivou došlo do smanjenje fiskalnog deficita. Prema još ekstremnijem stanovištu Srbija bi ne samo da ne bi trebala da smanjuje potrošnju, nego bi čak trebala da je poveća sa obzirom na to da se još uvek nalazi u recesiji. Povećana potrošnja države bi prema ovim predlozima pokrenula rast privrede, kojim bi se potom rešio problem fiskalnog deficita. Zastupnici ovakvog stanovišta obično se pozivaju na fiskalnu politiku velikih razvijenih zemalja poput SAD, i na izjave ekonomista poput Krugmana i Štiglica. Takođe, se povremeno tvrdi da javni dug Srbije od 70% BDP nije veliki problem jer većina članica EU ima dug koji je veći od 80% BDP. Iz prethodnog se zaključuju da s obzirom na to da javni dug nije veliki problem nije ni neophodna oštra fiskalna konsolidacija. U nastavku ćemo pokušati da osporimo prethodne stavove.

1. Zašto je potrebno smanjenje fiskalnog deficita?

Tvrđnja da se problem visokog fiskalnog deficita i javnog duga može rešiti rastom BDP moguće je osporiti time što se to nije događalo u drugim zemljama pa su male šanse da se to dogodi u Srbiji. Druge zemlje su preduzimale oštre mere štednje i povećavale poreze¹

umesto da čekaju da rast BDP reši problem fiskalnog deficita. Razlog što se problem visokog fiskalnog deficita ne može rešiti rastom BDP je u tome što visok fiskalni deficit na različite načine negativno utiče na privredu. Visok fiskalni deficit izaziva sumnje investitora u održanje makroekonomske stabilnosti, zbog čega domaće i strane privatne investicije opadaju. Dodatno, zaduživanjem države smanjuju se raspoloživa sredstva koje banke odobravaju preduzećima, što takođe negativno utiče na investicije i rast privrede. Sa stanovišta rasta posebno je nepovoljno što se u slučaju Srbije najveći deo fiskalnog deficita od 8% BDP koristi za finansiranje tekuće potrošnje (plata, penzije, gubitaka državnih preduzeća, subvencija i dr.) dok su javne investicije na vrlo niskom nivou od svega 3% BDP.

Smanjenje visokog fiskalnog deficita je neophodno kako bi se smanjili visoki makroekonomski rizici, a to je jedan od preduslova za pokretanje privrednog rasta. U kojoj meri su makroekonomski rizici, postali najozbiljnije ograničenje za rast privrede pokazuje rang lista Svetskog ekonomskog foruma za 2013-2014 godinu, prema kojoj se Srbija nalazi na 136 mestu prema makroekonomskom okruženju, što je daleko ispod opšte ocene konkurentnosti Srbije (101 mesto). Naravno, fiskalna konsolidacija nije dovoljna da bi se pokrenuo rast privrede Srbije, ali ako se ona ne sprovede skoro je izvesno da rasta neće biti. Osim fiskalne konsolidacije za rast privrede su neophodne brojne reforme kao što su unapređenje privrednog ambijenta, reforma javnog sektora, a u periodu krize opravdani su i određeni fiskalni i monetarni podsticaji.

Predlog da Srbija u uslovima recesije treba da poveća potrošnju kako bi pokrenula privredu značilo bi da, uz postojeće poreze, država treba da dodatno poveća fiskalni deficit. Pri tome zastupnici ovakvih predloga zanemaruju da je Srbija de facto od 2011. godine sprovodila ovakvu politiku – povećavani su javna potrošnja i fiskalni deficit brže od poreza, ali rezultat takve politike nije bio rast privredne aktivnosti, nego njegov pad. Čak i u ovoj godini u kojoj Srbije ima najveći fiskalni deficit u Evropi privreda bi, i da nije bilo poplava, u najboljem slučaju stagnirala, dok bi njen pad bio verovatniji (videti poglavlje o privrednoj aktivnosti). Problemi srpske privrede koji ograničavaju njen rast nisu prevashodno na strani tražnje, jer je domaća tražnja i dalje veća od ponude. Zastupnici ovakvih predloga manipulišu izjavama vodećih svetskih ekonomista poput Krugmana i Štiglica koje se odnose na velike zemlje (SAD, Nemačku, Kinu) čije privrede imaju bitno drugačije karakteristike od srpske, dok je njihova fiskalna pozicija znatno povoljnija. Štaviše, ignoriše se i eksplicitna Krugmanova

¹ Detaljnije smo o ovome pisali u Kvartalnom monitoru 35.

izjava koja je data prilikom posete Srbiji, prema kojoj se njegovi saveti koje predlaže za SAD, Nemačku i dr. ne odnose za Srbiju kao malu otvorenu privredu.

Opravdanost primene mera štednje je osporava tvrdnjom da se štednjom ne može smanjiti fiskalni deficit, ne samo kao procenat BDP, nego čak ni nominalno²!. Prema ovakvom shvatanju štednjom se smanjuje domaća tražnja, a pad domaće tražnje dovodi do većeg pada javnih prihoda nego što je smanjenje rashoda pa deficit raste. Mada je ovakav razvoj događaja u principu (tj. matematički) moguć, on je malo verovatan, a još je manje verovatno da bude dugotrajniji³. Štednja može da utiče na rast fiskalnog deficita kao procenta BDP u situaciji kada privatni investitori ne veruju u istrajnost Vlade u sprovođenju mera štednje, pa zbog toga uporedo državnom štednjom opadaju i privatne investicije. Međutim, ako je vlada dosledna u primeni mera fiskalne konsolidacije poverenje investitora će biti dobijeno, čak i ako nije postojalo na početku primene programa.

Tvrdnja da nivo javnog duga od 70% BDP nije zabrijavajući u slučaju Srbije zbog toga što većina članica EU ima javni dug od preko 80% BDP zanemaruje razlike između Srbije i zemalja EU. Članice EU imaju bolji kreditni rejting od Srbije pa se stoga zadužuju po znatno nižim kamatnim stopama nego Srbija³. Kao posledica toga troškovi kamata za Srbiju pri dugu od oko 70 % BDP približno su jednaki troškovima koje imaju razvijene zemlje sa javnim dugom od preko 100% BDP. Kada je u pitanju odnos javnog duga prema BDP, u slučaju Srbije, dodatni problem je što se oko 80% duga nalazi u evrima pa svake deprecijacija evra za 1% dovodi do rasta učešća duga u odnosu na BDP za oko 0,6 procentnih poena BDP. Rizik javnog duga Srbije je veći i zbog toga što se preko 60% duga⁴ odnosi na inostrane poverioce, što povećava rizik da dođe do iznenadnog zaustavljanja finansiranja Srbije.

Okvir 1. Kredibilnost fiskalne politike i transparentnost javnih finansija u Srbiji

Zvanični podaci koji se objavljuju svakog meseca od strane Ministarstva finansija ne obuhvataju sve rashode, koji bi trebalo da se obuhvate prema međunarodnim računovodstvenim standardima za javne finansije.

² Formalni uslov da bi se mere štednje uticale na rast fiskalnog deficita je da fiskalni multiplikator bude veći od kritične vrednosti koja za Srbiju iznosi oko 1.

³ Srbija se povremeno zadužuje po niskim kamatnim stopama kao što je to slučaj sa arapskim kreditom, ali to ne treba da zamagli činjenicu da su prosečne kamatne stope po kojim sa zadužuje Srbija, kako za vreme prethodnih tako i za vreme ove Vlade, visoke i da u proseku iznose oko 5% godišnje, u evrima.

⁴ Osim toga, deo domaćeg duga se odnosi na domaće banke koje su u stranom vlasništvu.

Posledica toga je da su objavljeni rashodi manji, a to znači da je i objavljeni deficit u toku godine manji od stvarnog deficita. Ovaj problem u Srbiji postoji u dužem vremenskom periodu ali je on sve izraženiji jer rashodi koji nisu uključeni u mesečne izveštaje (tzv. "rashodi ispod crte") sve brže rastu. Rashodi "ispod crte" uključuju različite pozicije kao što su krediti državnim preduzećima za koje postoji minimalna šansa da će biti vraćeni od strane preduzeća (stoga ovi "krediti" predstavljaju de facto subvencije, primer Železare Smederevo), garancije države za kredite javnih preduzeća (Srbijagas i dr.) za koje je skoro sigurno da će ih država vraćati i dr. Dok su rashodi "ispod crte" pre 3-4 godine iznosili 0,5-1% BDP sada oni iznose blizu 2% BDP. Kao rezultat toga moguće je u isto vreme u dokumentima Vlade pronaći podatke da javni deficit u ovoj godine iznosi oko 6% BDP ili 8% BDP, u zavisnosti od toga da li se računaju ili ne rashodi ispod crte.

Ne transparentnost javnih finansija je posebno zabrinjavajuća zbog činjenice da su predstavnici Vlade krajem prethodne godine najavili da će u toku 2014. godine podaci o javnim finansijama, po prvi put, uključivati sve prihode i rashode. Zbunjujuće je što predstavnici Vlade toku ove godine tvrde da podaci o rashodima uključuju i pozicije ispod crte iako podaci na sajtu Ministarstva i u Biltenu javnih finansija a dalje ne sadrže podatke "ispod crte". Ministarstvo i Vlada sigurno raspolazu sa ažurnim i kompletnim podacima o prihodima i rashodima, ali transparentnost podrazumeva da podaci budu na mesečnom nivou dostupni svim zainteresovanim: investitorima, analitičarima, građanima.

Podaci o javnom dugu Srbije nisu u potpunosti iskazani na način koji odgovara međunarodnim računovodstvenim standardima za javne finansije. Razlike postoje u obuhvatu javnog duga kao i u načinu računanje njegovog odnosa prema BDP. Zbog toga predstavnici međunarodnih finansijskih institucija, privatni investitori i analitičari često koriguju zvanične podatke o javnom dugu, pa kao rezultat toga u različitim publikacijama nalaze se različiti podaci o tome koliki je javni dug Srbije u evrima i koliko učestvuje u BDP. Pri tome je relevantno da je Fiskalni savet pre više od dve godine objavio dokument u kome je predložio kako da se statistika javnog duga Srbije uskladi sa međunarodnom praksom.

Netransparentnost podataka o javnim finansijama izaziva nepoverenje investitora, međunarodnih finansijskih organizacija i dr. drugih u ekonomsku politiku Vlade. Osetljivost na problem netransparentnosti u svetu ja naročito povećana nakon negativnog iskustava sa Grčkom. Stoga je važno da se u što kraćem periodu u mesečne podatke o rashodima uključe i rashodi "ispod crte", kao i da se podaci o javnom dugu u potpunosti iskažu u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima.

2. Kako bi smanjenje fiskalnog deficita uticalo na privredu?

Kritičari fiskalne konsolidacije⁵ kao njenu veliku manu navode to što će ona dovesti do dodatnog pada privredne aktivnosti, zaposlenosti i dohotka građana. Iako je ova procena tačna, ona zanemaruju negativne efekte koje bi na privredu imao izostanak fiskalne konsolidacije.

Smanjenje fiskalnog deficita skoro uvek dovodi do smanjenja privredne aktivnosti. Mehanizam delovanja je relativno jednostavan - smanjenje državne potrošnje ne može se u kratkom roku nadoknaditi rastom drugih komponenta tražnje (privatnih investicija, privatne potrošnje i izvoza), pa stoga ukupna tražnja i BDP opadaju. Izuzeci su vrlo retki i događaju se u situaciji kada neka država primenjuje mere štednje, uporedo sa drugim reformama kojima se unapređuje privredni ambijent, a pri tome se zemlje, njeni najvažniji ekonomski partneri nalaze u ekspanziji. U takvim okolnostima privredna aktivnost ne opada jer se pad državne potrošnje kompenzuje rastom privatnih investicija, privatne potrošnje i izvoza. Međutim, ovakav sklop okolnosti, koji dovodi do tzv. ekspanzivne fiskalne kontrakcije, događa se relativno retko i u novijoj ekonomskoj istoriji najpoznatiji su primeri Irske i Slovačke,

Mogućnost da se u Srbiji dogodi ekspanzivna fiskalna kontrakcija praktično ne postoji, čak i ako bi uporedo sa fiskalnom konsolidacijom sprovodile i druge reforme, jer je njeno relevantno okruženje daleko od ekspanzije. Stoga će fiskalna konsolidacija u Srbiji, kao što je to bio slučaj sa većinom drugih zemalja, dovesti do određenog smanjenja privredne aktivnosti. Koliki će taj pad biti i koliko će on trajati velikim delom zavisi od Srbije, tj. od intenziteta i strukture fiskalne konsolidacije, kao i od sadržaja politika i reformi. Ukoliko bi fiskalna konsolidacija bila i snažna ako se uporedo sa njom realizovale reforme privrede i primenile antirecesione mere pad privredne aktivnosti bi mogao da bude relativno kratkotrajan i umeren i trajao bi jednu do dve godine⁶.

Izostanak fiskalne konsolidacije, značio bi u osnovi nastavak fiskalne politike iz nekoliko prethodnih godina, odnosno nastavak politike visokog fiskalnog deficita i ubrzanog rasta javnog duga. Rezultat takve politike je stagnacija privrede uz sve snažnije tendencije ka recesiji, a takva politika bi se u relativno kratkom roku mogla

5 Osim fiskalne konsolidacije na pad privredne aktivnosti će uticati i zatvaranje nekih preduzeća koja godinama stvaraju velike gubitke, ali ipak stvaraju BDP i zapošljavaju radnike.

6 Efekti fiskalne konsolidacije i reformi zavise od okolnosti koji se ne nalaze pod kontrolom Vlade, kako što su kretanja u međunarodnom okruženju, prvenstveno u EU. Oporavak EU bi povoljno uticao na rast stranih investicija i kredita, kao i na rast tražnje za proizvodima iz Srbije, čime bi se ublažio uticaj pada državne potrošnje na BDP. Suprotno, eventualna nova recesija u EU, bi dodatno pojačala negativan efekat fiskalne konsolidacije na rast BDP.

završiti bankrotom⁷ države. Procenjimo da bi odlaganje fiskalne konsolidacije imalo za rezultat pad BDP od oko 1-2%, uz rastuću verovatnoću da država bankrotira, što bi dovelo do pada BDP od 5-10%.

Eventualni bankrot države negativno bi uticao na privredu Srbije i javne finansije u dužem vremenskom periodu. Država ne bi imala pristup komercijalnom zaduživanju duži niz godina, pa bi dospele dugove i budući deficit morala da finansira iz kredita nekomercijalnih poverioca (međunarodnih finansijskih organizacija i drugih država) i prodajom državne imovine. Sigurno je da iznos nekomercijalnih kredita ne bio visok, pa bi to značilo da bi fiskalni deficit, a time i rashodi države morali da se značajno realno smanje. U tom slučaju država jednostavno ne bi imala izbora – morala bi da smanji plate, penzije, subvencije i dr. do nivoa raspoloživih sredstava, a raspoloživa sredstva bi bila skromnija nego u slučaju primene fiskalne konsolidacije.

3. Posledice alternativne dinamike i struktura fiskalne konsolidacije

Sa stanovišta oporavka privrede Srbije povoljnije je da se sprovede odlučna fiskalna konsolidacija, uporedo sa reformom privrednog sistema. Sprovedenje snažne fiskalne konsolidaciju koja bi u naredne 3-4 godine zaustavila rast javnog duga u odnosu na BDP uz reforme privrede predstavlja uslov za rast privatnih investicija, a time i zaposlenosti i zarada u privatnom sektoru. Snažna fiskalna konsolidacija u okviru koje bi se u prvoj godini ostvarila štednja od oko 2,5% BDP, a potom nastavilo sa merama štednje u naredne 2-3 godine sve dok se fiskalni deficit ne smanji na ispod 3% BDP dovela bi do umerenog u kratkotrajnog pada BDP, nakon čega bi BDP počeo da raste.

Međutim, takva fiskalna konsolidacija politički je nepopularna jer ona podrazumeva da se odlukom Vlade u nekoliko narednih godina smanje realni dohoci velikog broja građana (zaposleni u javnom sektoru, penzioneri, korisnici subvencije i dr.) koji se finansiraju od strane države. Ljudi čiji dohoci zavise od države, zajedno sa članovima porodica, predstavljaju veliki procenat glasačkog tela⁸, pa bi smanjivanje njihovih dohodaka sigurno uticalo na pad popularnosti Vlade. Stoga Vlada okleva da preduzme neophodne mere, ublažava najavljene mere, a usvojene mere ne sprovodi dosledno.

7 U slučaju Srbije bankrot držav je rastgljiva ketegoreije, jer je prakse kašnenej držav u izmiranju obaveza prema dobavlječima, korisnicima socijalne pomoći i dr. prilično raspstanjena.

8 Broj penzioner iznosi 1,7 miiona, dok je broj zaposlenih u državnom sektoru, uključujući i zaposlene u javnim i drugim državnim preduzećima, oko 750 hiljada.

Polovična fiskalna konsolidacija u osnovi bi značila nastavak politike kakva se sprovodi već nekoliko godina, a takva politika sve manje ima poverenje investitora. Investitori su donekle imali razumevanje za odlaganje konsolidacije u periodu prethodne koalicione Vlade, ali su očekivali da će se nakon formiranje nove Vlade sprovesti snažna fiskalna konsolidacija. Štaviše, takva konsolidacija je najavljivana od strane Premijera, pa nježno odlaganje dovodi u pitanje kredibilitnost Vlade. Zbog duge istorije odlaganja i ublažavanja najavljenih mera, politika ravnomerne konsolidacije verovatno ne bi brzo dobila poverenje investitora. Stoga bi u slučaju sporije fiskalne konsolidacije imali istovremeno imali umeren pad državne potrošnje, ali i pad privatnih investicija, jer bi investitori bili uzdržani.

Odlaganje ili ublažavanje fiskalne konsolidacije verovatno predstavlja kratkovidu politiku čak i sa stanovišta političkih interesa stranaka koje čine aktualnu Vladu. Odlaganje fiskalne konsolidacije dovodi do gomilanja problema, a to može da dovede do krize javnog duga, a potom i do pada BDP, zaposlenosti i dohodaka građana, uključujući i penzionere, zaposlene u javnom sektoru. U tom slučaju, skoro je izvesno da će doći do značajnog pada podrške Vladi. Stoga bi i sa stanovišta političkih interesa članica Vlade bilo bolje da se nepopularne mere primene na početku mandata, kako bi dale **pozitivne rezultate** u drugoj polovini mandata Vlade i bile kapitalizovane na izborima.

Osim dinamike fiskalne konsolidacije važno pitanje je struktura ušteda u okviru fiskalne konsolidacije. Uštede od 5% BDP mogu se ostvariti na različite načine, a svaki od tih načina različito utiče na rast privrede, funkcionisanje javnog sektora, ekonomsku nejednakost ali i političku popularnost Vlade. Struktura fiskalne konsolidacije otkriće u kojoj meri je pri kreiranju mera vođeno računa o svakom od navedenih ciljeva.

Sa stanovišta rasta privrede važno je da se uštede ne ostvaruju na račun javnih investicije koje su i sada niske, kao i da se ne smanje ulaganja u delatnosti koje su ključne za privredni rast, poput skromnih ulaganja u obrazovanje i nauku. Za rast privrede bilo bi dobro da se uštede uglavnom ostvare na tekućim rashodima koji su predimenzionirani u odnosu na snagu privrede, a to su rashodi za zaposlene u javnom sektoru, penzije, subvencije i druge vrste pomoći državnim preduzećima. Bilo bi dobro da se uštedama na tekućim rashodima, stvori određen prostor, za primenu stimulativnih anti recesivnih mera. Suzbijanje sive ekonomije može da doprinese smanjenju fiskalnog deficita, a pri tome bi istovremeno uticalo na unapređenje uslova privređivanja. Ukidanje/smanjivanje subvencija kojima se narušavaju uslovi ravnopravnog poslovanja bi takođe bilo dobro za oporavak privrede.

Sa stanovišta funkcionisanje javnog sektora najpogodnije su uštede koje se odnose na neproduktivna trošenja, počev od ukidanja nepotrebnih radnih mesta, ušteda pri javnim nabavkama do ukidanje nepotrebnih ustanova. Određene uštede bi se mogle ostvariti privatizacijom nekih državnih ustanova, kao i isključenjem iz državnog finansiranje ustanova koje se nude nekvalitetne usluge. Neke uštede kao što je najavljeno visoko progresivno smanjenje zarada nisu dobre sa stanovišta efikasnosti tržišta rada i funkcionisanja javnog sektora. Ovakvim uštedama dodatno bi se podstakla negativna selekcija koja već decenijama postoji u javnom sektoru, smanjio bi se kvalitet usluga i podstakla bi se korupcija. **Dobro uređena država je ključna za napredak privrede i društva**, a to se ne postiže uravnilovkom. Stoga bi sa stanovišta rada javnog sektora bilo najadekvatnije da se plate u okviru fiskalne konsolidacije smanje linearno uz zaštitu minimalnih plata, a da se promena relativnih odnosa plata ostvari na sistematski način kroz platne razrede.

Mere štednje u okviru fiskalne konsolidacije treba da budu tako koncipirane da se kroz njih zaštite najsiromašniji slojevi stanovništva, a to znači da bi od štednje trebalo da budu izuzeti primaoci minimalnih penzija i minimalnih plata kao i korisnici socijalne pomoći. Ipak nije opravdano da se kroz fiskalnu konsolidaciju uvedi progresivno smanjivanje plata i penzije, jer bi ono de facto značilo preraspodelu od srednjeg sloja (lekara, sudija, profesora, viših oficira i dr.), ka siromašnijim građanima.

Sa stanovišta popularnosti Vlade poželjne su uštede koje pogađaju **mali broj građana - potencijalnih birača**. Nesumnjivo najbolji primer ovakve uštede je zamena skupih kredita jeftinim, ali smo u Kvartalnom monitoru već više puta pisali da su potencijali ove nesporno dobre uštede više nego skromni – zamenom milijarde evra skupih kredita jeftinim uštedelo bi se godišnje 30-40 miliona evra. Sve mere kojima se ukidaju nepotrebna trošenja (prekomerno korišćenje skupih automobila, kupovina nepotrebnih roba i usluga i dr.) su politički profitabilne. Neke od ušteda koje pogađaju mali broj ljudi, kao što je rešavanje statusa državnih industrijskih preduzeća gubitaša, su dobre i sa stanovišta privrede i javnog sektora, ali je njihov uticaj na popularnost Vlade neizvestan zbog mogućih štrajkova. Uštede koje bi se ostvarile visoko progresivnim smanjenjem plata u javnom sektoru i penzija, su pogodne sa stanovišta popularnosti Vlade, jer se na ovaj način štiti većina zaposleni/penzionera koji su istovremeno i glasači, ali bi negativno delovale na funkcionisanje javnog sektora.

Zaključak

Odugovlačenje i neodlučnost Vlade u sprovođenju fiskalne konsolidacije pokrenula je bujicu predloga kojima se osporava potreba za fiskalnom konsolidacijom ili predlažu “lake” mere za njeno sprovođenje. Oспорavanje fiskalne konsolidacije nisu nova ona postoje i u drugim zemljama i ona su posledica delovanja političkih faktora na ekonomiju. Predstavnici interesnih grupa pokušavaju da izbegnu, odlože ili bar umanje štednju koja se odnosi na njih. U tom cilju izlazi se u javnost sa procenama, da stanje nije toliko ozbiljno, pa stoga nije ni neophodna velika štednja. Predlažu se mere štednje koje inače treba realizovati u okviru fiskalne konsolidacije, ali se ekstremno precenjaju njihovi efekti, kako bi se dokazalo da smanjenje plata i penzije nije potrebno. Tako se npr. tvrdi da u Srbiji u sektoru države radi duplo više ljudi u odnosu na 100 stanovnika nego u drugim zemljama, a da je to posledica zapošljavanja 200 ili 300 hiljada partijskih aktivista nakon 2000 godine. Iz prethodnog se zaključuje da se fiskalni deficit može eliminisati otpuštanjem partijski zaposlenih činovnika. Nesporan je da višak zaposlenih u javnom sektoru postoji, i da je on delimično posledica partijskog zapošljavanja, ali je on za red veličina manji i meri se desetinama, a ne stotinama hiljada. Postoje i tvrdnja da je fiskalni deficit moguća eliminisati efikasnijom suzbijanjem sive ekonomije.

I u ovom slučaju radi se o ekstremno precenjivanju potencijala suzbijanja sive ekonomije – mogući dodatni prihodi iznose oko 1% BDP, a deficit treba smanjiti za 5% BDP. Na sličan način ekstremno su precenjivane uštede koje bi se mogle ostvariti po osnovu zamene skupih kredita jeftinim, ukidanjem nepotrebnih agencija ili smanjenjem subvencija državnim preduzećima. Zajednička karakteristika prethodnih predloga je da bi doveli do nedovoljne fiskalne konsolidacije, a potom i do produžene recesije, uz mogućnost bankrot države.

Odlaganje konsolidacije, opravdano nameće pitanje da li ćemo kao društvo na organizovan način urediti javne finansije ili ćemo to prepustiti stihiji odnosno, bankrotu? Oba izbora su legitimna mada verujemo da je prvi izbor bolji.

Literatura

1. Alesina, A i A. Drazen 1991. “Why Are Stabilization Delayed?”, *American Economics Review*, Vol. 81. str. 1170-1188.
2. Boussard, J., F. de Castro i M. Salto, 2012, “Fiscal Multipliers and Public Debt Dynamics in Consolidations,” *European Economy-Economic Papers* 460, Directorate General Economic and Monetary Affairs (DG ECFIN), European Commission

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

33

KVARTALNI monitor ekonomskih trendova i politika u Srbiji / glavni i odgovorni urednik Milojko Arsić. - 2011, br. 1 (januar/jul)- . - Beograd (Kamenička 6) : Fond za razvoj ekonomske nauke, 2005 - (Beograd : Alta Nova). - 30 cm

Tromesečno. - Ima izdanje na drugom jeziku: Quarterly monitor of economic trends and policies in Serbia = ISSN 1452-2810

ISSN 1452-2624 = Kvartalni monitor ekonomskih trendova i politika u Srbiji COBISS.SR-ID 126547212